

**ВІКОВІ ВІДМІННОСТІ У СПРИЙНЯТТІ КЕРІВНИКАМИ ШКІЛ
ВЛАСНОЇ ЗДАТНОСТІ ДО ОБ'ЄКТИВНОГО ОЦІНЮВАННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ**

Лукіна Тетяна Олександрівна

доктор наук з державного управління, професор,
головний науковий співробітник

Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України

Анотація. У статті наведено результати емпіричного дослідження, присвяченого виявленню та аналізу відмінностей у сприйнятті керівниками закладів загальної середньої освіти різного віку особистої труднощі дотримання об'єктивності при оцінюванні різноманітних освітніх та управлінських процесів в контексті запровадження механізмів і процедур внутрішнього забезпечення якості освіти. Проведене дослідження з достовірністю 95% підтвердило наше припущення про те, що вік керівників закладів освіти є тією ознакою, за якою відрізняється самооцінка ними власної здатності до неупередженого оцінювання переважної більшості об'єктів. Виявлено, що ці відмінності проявляються між директорами наймолодшої групи до 40 років і групами директорів старшого віку: 40-60 років та понад 60 років (так званих поколінь X та «бембі-бумерів» відповідно). Водночас, що відмінностей у самооцінках труднощі дотримання об'єктивності при оцінюванні об'єктів управлінського впливу між представниками директорів шкіл двох старших вікових груп не виявлено.

Ключові слова: оцінювання, сприйняття, відмінності, вік, об'єктивність, керівник, заклад загальної середньої освіти.

Вступ / Introduction. Проблема відмінностей у поведінці людей, сприйнятті оточуючого світу та баченні своєї ролі в ньому, ставленні до різноманітних подій вивчається з позицій психології, педагогіки та

менеджменту. Розуміння характеру та особливостей таких відмінностей за соціально-демографічними ознаками (вік, стать, рівень освіти, стаж роботи) і, головне, їх врахування при вивченні різноманітних проявів професійної діяльності має суттєве значення для прогнозування результативності цієї діяльності. У віковому розрізі за роками народження дослідники розглядають наступні покоління: ветерани (1930-1942 р. н.), бeбi-бумери (1943-1960 р.н.), покоління X (1961-1980 р.н.), покоління Y (1981-2000 р.н.) [1]. Сьогодні на ринок праці виходять представники так званого покоління Z, які народжені після 2000 року. Вченими доведено наявність відмінностей у поглядах і поведінці в професійній діяльності представників різних поколінь [2; 3], зокрема в їх мотивації до роботи над соціальними змінами, побоюваннях щодо розриву між роботою та особистим життям, а також баченні майбутніх змін і перспектив розвитку [4]. Розуміння цих відмінностей, на думку дослідника, може допомогти побудувати у подальшому сильне лідерство.

Запровадження внутрішніх систем забезпечення якості освіти [5, с. 1017-1018] у закладах загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО) в Україні викликало необхідність вивчення особливостей сприйняття педагогічним персоналом шкіл та їх керівниками завдання створення інституційних систем моніторингу якості освіти та проведення систематичного оцінювання різних напрямів діяльності закладу освіти [6, с. 24 – 43].

Предметом наших попередніх досліджень були проблеми впливу посадового статусу керівника ЗЗСО [7], досвіду його управлінської діяльності [8] та його віку [9] на очікування змін від запровадження процедур самооцінювання закладу; відмінності у сприйнятті адміністраторами шкіл залежно від їхньої посади [10] та тривалості перебування на ній [11], труднощі дотримання ними об'єктивності при оцінюванні різноманітних складових і характеристик освітніх та управлінських процесів у закладі освіти [12], а також ролі механізму мотивації у формуванні очікувань позитивних змін у закладі освіти від проведення систематичного оцінювання діяльності закладу [13] та ін.

Мета роботи / Aim. Мета даного дослідження полягала у перевірці того, чи є така демографічна характеристика керівників шкіл як їхній вік тією ознакою, за якою розрізняється самооцінка ними своєї здатності дотримуватися об'єктивності при оцінюванні різних освітніх та управлінських процесів у межах реалізації внутрішнього механізму забезпечення якості освіти в ЗЗСО.

Матеріали і методи / Materials and methods. Для цього автором даного дослідження було розроблено опитувальник, в якому респондентам пропонувалося здійснити самооцінку **ступеня трудности неупередженого (об'єктивного) оцінювання** певних характеристик і складових освітніх та управлінських процесів у закладі загальної середньої освіти, розділених на 6 блоків:

А – целіпокладання (4 елементи: (a) ясність, прозорість і чіткість визначення проблеми, яку необхідно вирішити; (b) чіткість формулювання мети розвитку закладу; (c) ступінь відповідності мети і завдань розвитку закладу; (d) відповідність методів управління цілям розвитку закладу);

Б – якість професійних і особистісних якостей педагогічного персоналу (4 елементи: (e) рівень свідомості персоналу щодо поставлених завдань; (f) рівень професійних вмінь і навичок персоналу; (g) якість результатів професійної діяльності персоналу; (h) ступінь вмотивованості вчителів щодо особистісного розвитку);

В – якість внутрішнього середовища (3 елементи: (i) якість навчальної діяльності; (j) рівень справедливості системи оцінювання здобувачів освіти у закладі; (k) безпечність та комфортність умов в освітньому середовищі закладу);

Г – якість власних професійних якостей і компетентностей керівника (4 елементи: (L) якість та раціональність власного стилю управління закладом; (m) рівень володіння навичками та діями з управління персоналом закладу; (n) власний рівень компетентності як керівника; (o) дієвість практики управління закладом);

Д – ефективність (дієвість заходів) процесів (4 елементи: (p) ступінь

досягнення поставленої мети розвитку закладу; (q) ступінь впливу результатів самооцінювання освітніх та управлінських процесів на якість освіти; (r) дієвість заходів з виявлення, реагування та запобігання різних видів насильства; (s) ступінь дієвості й корисності внутрішньо інституційної інформації щодо функціонування закладу, освітніх та управлінських процесів);

Є – взаємодія та комунікація зі стейкхолдерами (4 елементи: (t) ефективність кооперації з місцевими органами влади; (u) відповідність закладу сподіванням батьків і місцевої громади; (v) ефективність реагування на запити батьків; (w) ефективність кооперації з бізнес-структурами).

Свої думки керівники шкіл (директори та заступники директорів) висловлювали за допомогою 10-бальної шкали, у якій збільшення балу (оцінки) від 1 до 10 відповідало підвищенню ступеня труднощі для учасників опитування дотримуватися об'єктивності при оцінюванні тих чи інших процесів у школі.

Результати та обговорення / Results and discussion. Результати опитування керівників шкіл було проаналізовано відповідно до віку респондентів: до 40 років ($SD = 33,01$ років) – 53 особи, від 40 до 60 років ($SD = 48,26$) – 104 особи та понад 60 років ($SD = 66,24$ років) – 42 особи. Для аналізу даних використано програму SPSS Statistics та програмний пакет «Аналіз даних» MS Excel. Узагальнені результати дослідження наведено у таблиці 1.

Для підтвердження наявності статистично значущих відмінностей у сприйнятті керівниками шкіл різних вікових груп власної здатності до об'єктивного оцінювання діяльності закладу освіти має виконуватися умова [14, с. 11]:

$$N_{\text{емп}} \geq \chi^2_{\text{крит}}, \text{ для } \chi^2_{\text{крит}} (\alpha=0,05) = 5,991 \text{ та } \chi^2_{\text{крит}} (\alpha=0,01) = 9,210, \text{ а}$$
$$p_{\text{емп}} < 0,05 \quad (1)$$

Достовірність відмінностей досліджуваних характеристик даних вибірок за критерієм Крускала-Уоліса становить 95 % (курсив, стовп. 2 і 3 табл.1), причому для більшості з них ($N_{\text{емп}} \geq 9,21$) достовірність визначена на рівні

99 %.

Таблиця 1.

Порівняння трудності дотримання керівниками шкіл в залежності від їхнього віку об'єктивності при оцінюванні освітніх та управлінських процесів

Процеси, що оцінюються	$N_{\text{емп}}$	$p_{\text{емп}}$	Середні значення / Вік			«Сила» відмінностей між віковими групами керівників		
			M_1	M_2	M_3	Cohen's d		
			до 40 р.	40-60	> 60р.	1-2	1-3	2-3
<i>I</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>
a	18,632	,000	4,189	5,442	6,357	0.54927	0.99814	0.37241
b	9,709	,008	3,396	4,385	4,333	0.52294	0.48693	0.02553
c	13,555	,001	4,906	6,087	6,667	0.50314	0.76953	0.23372
d	9,356	,009	5,698	6,740	6,643	0.50570	0.43028	0.04207
e	4,419	,110	6,774	7,250	7,405	0.22404	0.28459	0.06667
f	8,858	,012	5,906	6,875	7,286	0.34498	0.51158	0.1467
g	1,158	,560	5,377	5,519	5,071	0.06605	0.14322	0.20969
h	17,752	,000	5,736	7,087	7,357	0.66535	0.83810	0.12498
i	7,581	,023	3,302	4,413	4,357	0.46957	0.46915	0.02234
j	,218	,897	4,208	4,337	4,190	0.05371	0.00767	0.06451
k	10,060	,007	5,245	6,048	6,929	0.29874	0.66817	0.32328
l	10,822	,004	3,679	4,625	5,214	0.39965	0.63125	0.23553
m	10,430	,005	4,113	5,058	5,929	0.40714	0.70721	0.32232
n	1,563	,458	3,736	3,837	4,095	0.04801	0.17535	0.13094
o	2,396	,302	3,717	4,279	4,310	0.28295	0.26942	0.01370
p	6,419	,040	4,830	5,894	5,452	0.44627	0.25063	0.17587
q	11,005	,004	6,000	7,375	7,643	0.48562	0.63257	0.11129
r	15,514	,000	4,981	6,462	6,929	0.54956	0.82523	0.17740
s	8,034	,018	5,811	6,673	7,238	0.33450	0.57638	0.23523
t	1,835	,399	4,226	4,837	4,548	0.21810	0.11579	0.10594
u	8,282	,016	3,792	5,221	4,476	0.57357	0.27485	0.26461
v	7,465	,024	5,283	6,115	6,714	0.29265	0.52755	0.20975
w	3,181	,204	4,151	3,462	2,881	0.25136	0.482510	0.26815
$M_{\text{серед}}$			4,742	5,566	5,740			

[розробка автора]

Для виявлення відмінностей між двома віковими групами було проведено порівняння результатів опитування респондентів відповідно 1-2, 1-3 та 2-3 груп.

$$\text{При } df = 1 \chi^2_{\text{крит}} (\alpha=0,05) = 3,841 \text{ та } \chi^2_{\text{крит}} (\alpha=0,05) = 6,635 \text{ [14, с. 11] (2)}$$

Показник d Коена, як відомо, використовується для оцінки сили

досліджуваного ефекту, тобто величини наявних відмінностей у сприйнятті керівниками ЗЗСО особистої труднощі дотримуватися об'єктивності при оцінюванні різноманітних процесів у школі. Якщо $d = 0,2$, то ефект вважається доволі слабким, при $d = 0,5$ – середнім. Сильний ефект настає за умови $d = 0,8$ [15]. За результатами обчислень з урахуванням формули (2) було виявлено, що думки керівників ЗЗСО наймолодшої групи (до 40 років), так званого Y покоління, відрізняються від думок директорів двох старших вікових груп – покоління X та «бебі-бумерів» (стовп. 7-8 табл.1, затемнені комірки), майже за всіма позиціями, що оцінювалися, у той час як відмінностей між віковими групами 2 і 3 фактично не спостерігалось (стовп. 9).

Також було виявлено, що із збільшенням віку респондентів зростає і середня оцінка ступеня труднощі дотримання ними об'єктивності при оцінюванні – від $M_{\text{серед } 1} = 4,742$ до $M_{\text{серед } 3} = 5,740$. Однак, аналіз результатів ранжування керівниками ЗЗСО різного віку освітніх та управлінських процесів за ступенем труднощі їх об'єктивного оцінювання свідчить про відсутність лінійної залежності між самооцінкою респондентом своєї здатності дотримуватися об'єктивності та віком (рис.1).

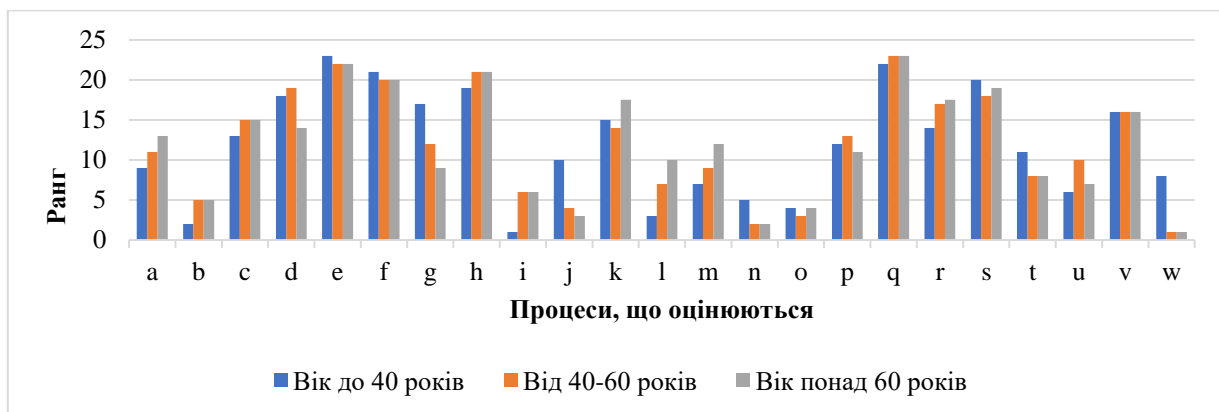

Рис. 1. Ранжування керівниками ЗЗСО різного віку освітніх та управлінських процесів за ступенем труднощі їх об'єктивного оцінювання

Висновки/Conclusions. Проведене дослідження підтвердило наше припущення про те, що вік керівників ЗЗСО є тією ознакою, за якою відрізняється самооцінка ними особистої труднощі у дотриманні

неупередженості при оцінюванні різноманітних освітніх та управлінських процесів в межах запровадження механізму внутрішнього забезпечення якості освіти. Водночас, ці відмінності на рівні статистичної значущості проявляються між директорами наймолодшої групи до 40 років і групами директорів старшого віку: 40-60 років (покоління X) і понад 60 років (покоління «бєбі-бумєрів»). Такий результат на тлі найнижчого значення середньої самооцінки здатності до об'єктивного оцінювання в молодшій віковій групі керівників може свідчити про їх досить високу самовпевненості щодо своєї компетентності. Примітно, що відмінностей у самооцінках труднощі дотримання об'єктивності при оцінюванні між представниками директорів шкіл двох старших (2-3) вікових груп не виявлено.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Berl P.S. Crossing the Generational Divide: Supporting Generational Differences at Work. *Exchange: The Early Childhood Leaders' Magazine Since*. 2006, No. 168, P.73-78.
2. Edge K. A review of the empirical generations at work research: implications for school leaders and future research. *School Leadership & Management*. 2014, No. 34. Vol. 2. P. 136-155. URL: <https://doi.org/10.1080/13632434.2013.869206>.
3. Smola K. W., Sutton C. D. Generational Differences: Revisiting Generational Work Values for the New Millennium. *Journal of Organizational Behavior*. 2002, No. 23 Vol. 4. P. 363-382. URL: <https://doi.org/10.1002/job.147>
4. Kunreuther F. The changing of the guard: What generational differences tell us about social-change organizations. *Nonprofit and voluntary sector quarterly*. 2003, No. 32 Vol. 3. P. 450-457. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0899764003254975>.
5. Якість освіти. *Енциклопедія освіти* / В. Г. Кремень (Ред.). Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 1017 – 1018.
6. Теоретико-методичні засади побудови моніторингових систем

оцінювання якості загальної середньої освіти : монографія / О. І. Ляшенко, Т. О. Лукіна, Ю. О. Жук та ін.; за ред. О. І. Ляшенка, Ю. О. Жука. К., 2017. 186 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/712066/1/monografiya_2017_zyk.pdf

7. Лукіна Т.О. Очікування змін керівниками закладів загальної середньої освіти від запровадження оцінювання освітніх та управлінських процесів. *Modernization of science and its influence on global processes: Collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the II International Scientific and Theoretical Conference*, October 21. Bern: European Scientific Platform, 2022. P. 112–114. DOI: <https://lib.iitta.gov.ua/732918/>

8. Лукіна Т.О. Вплив управлінського досвіду керівника закладу загальної середньої освіти на очікування змін від оцінювання якості шкільних процесів. *Science and innovation of modern world. Proceedings of the 2nd International scientific and practical conference*, October 26-28. (p.). London: Cognum Publishing House, 2022. P. 451–456. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/732917/>

9. Лукіна Т.О. Вагомість очікуваних змін від запровадження самооцінювання закладу освіти очима керівників шкіл: віковий аспект. Педагогічна компаративістика і міжнародна освіти 2023: Горизонти інновацій: матеріали VII Міжнар. наук.-практ.конф. Київ: Ін-т педагогіки НАПН України, 2023.

10. Лукіна Т.О. Вплив посадового статусу керівника школи на об'єктивність оцінювання ним освітніх та управлінських процесів у закладі освіти. *Український педагогічний журнал*. 2023, № 2.

11. Лукіна Т.О. Досвід управління керівника закладу загальної середньої освіти як чинник труднощі об'єктивності оцінювання ним характеристик освітніх та управлінських процесів. *Використання технологій менеджменту якості в управлінні закладами освіти*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., 24 листопада 2022 року. Тернопіль, 2022. С. 124–127. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/733567/>

12. Об'єктивність оцінювання освітніх та управлінських процесів: відмінності у поглядах адміністраторів закладів загальної середньої освіти.

Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта — 2022: виклики і перспективи в умовах турбулентності світу: матеріали VI Міжнар. наук. конф., 4 лист. 2022 р. Київ–Тернопіль : Крок, 2022. С. 148-151. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-617-692-729-7-2022-296/>

13. Лукіна Т.О. Роль механізму мотивації персоналу у формуванні очікувань позитивних змін керівником закладу освіти від запровадження процедур оцінювання: результати опитування. *Розбудова внутрішніх систем забезпечення якості в закладах вищої освіти України: інструменти та виклики*: електрон. наук. зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф., 17–18 лист. 2022 р. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2022. С. 117–122. <https://lib.iitta.gov.ua/733387/>

14. Таблиці функцій та критичних точок розподілів. Розділи: Теорія ймовірностей. Математична статистика. Математичні методи в психології /Укл. М.М. Горонескуль. Харків: УЦЗУ, 2009. 90 с.

15. Cohen J. *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*. 2nd ed. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, 1998. 579 p.